

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 33.

У НОВОМ САДУ 13. АВГУСТА 1887.

ГОД. III.

СПОМЕН ЂОРЂУ НАТОШЕВИЋУ.

Склопише се очи... оне очи живе,
А ледена рука хладну земљу грли...
Нестало је ума, што му с' сваки диви,
Нема тебе, бабо, учитељу врли!...

* * *

Школо, српска школо, ти будиљо свести,
У црно се вијеш, црнина те краси,
Дошле су до тебе жалостивне вести:
Умукоше бабе умиљати гласи!

Школо, српска школо! Децо моја мала!
Нестало је оног... што ј' о вама пис'о,
Угаси се светлост, што вам је блистала,
Учитеља вашег угаси се мис'о...

Школо, српска школо, ударац те згоди,
Што га народ цео преболети пеће...
Као Ђорђе тешко да се други роди,
Да по врту твојем пресађује цвеће!...

Омладино драга, узданицо мила,
Препуна си била радости, милина,
Радила си живо, ал си скромно крила,
Да прославиш ђорђу тридесет година.

* * *

Склопише се очи... оне очи живе,
А ледена рука хладну земљу грли...
Нестало је ума, што му с' сваки диви,
Нема тебе, бабо, учитељу врли!...

Београд, Јулија 1887.

Љубинко.

НА СТРАНУТИЦИ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКОГ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ.

(Наставак.)

XIV.

ад одрешили Младена, свукли га и положили у кревет. Био је јако блед, јер му је истекла многа крв.

Сутра дан је прележао у кревету, а прекосутра

покушао да устане. Хода мало по соби, седи, па опет легне. Глава му тешка, а ноге слабе.

Мати му увек око њега и нуди га јелом и другим понудама. Чича Леонтија ретко улази у собу. И кад би ушао, само би завирио, па би опет изишао на поље.

Позвали и лекара. Кад га је прегледао, вртио је главом. Наредио је, како да живи, препоручио, да му ветре собу, и забранио је, да се у њој пуши.

Кад чича Леонтија чуо за ову последњу наредбу лекареву, задену лулу за слеме и није више пушио.

После два три дана поче Младену опет тећи крв на уста. У највећој забуни отрчаше по лекара. Ни лекар је није могао задржати, док није сама стала, а много је истекло.

Опет Младен мора да се држи кревета. Болест му је врло тешко падала, а то се видело по томе, што немирно лежи, и сваки час покушава да устане.

Нана га пуди свачим, ал он ништа не захтева, него само ћути и зловољан је.

Кад мало осетио снаге у себи, устане једнога јутра крадом, обуче се, и оде, да га нико не види, управо Марији. Није могао срцу одолети, да је још једном не види.

Затекао је саму. Сва је уплакана, а на лицу јој маснице од удараца.

Чим је Младен дошао, и без понуде мораде сести.

„Ди је Карло? запита збуњен.

Она ништа не одговори.

„Ди је Карло?“ понови Младен гласније.

„А што то питате, Младене?“

Младен је чудно погледа и ућута.

„Да, што ме питате, кад вам не смем рећи?“

„За што не би смели?“

„Јер се бојим . . .“

„За што би се имали бојати, кажите“, рече Младен, а њим овлада нестрпљење.

„Не смем, . . . ал опет морам вам рећи. Баш вама морам рећи. Ја ћу вам и рећи, ако *ви* хоћете.“

„Хоћу, хоћу“, рече Младен, а једнако је мери зачуђеним погледом.

„Карло се вуче по биртевих и пијанчи и карта се. Он је неваљао човек, страشان човек. Он је варалица. И вас, Младене, вара, страшно вара . . . Он није новобрац, он нема никакве вере, он није ништа. Оне новце, што сте му дали за опште потребе, све је потрошио на карте и пијанчење. Сваку ноћ иде тајно у Н. и карта се. И кућу ће вашу превести на себе и продаће је . . . Не дајте . . .“

Младену клону глава на руку, а Марија заћута, тек јој се груди надимљу. Понда опет поче:

„А ја нисам крива, Младене, нисам ништа крива, живота ми мога. Ја вам то пре нисам смела казати“. И она поче плакати. Кад се утишала, настави:

„Нисам крива ништа. Ја сам, од како сам се к њему доселила, много препатила. Гладовала сам, док је он расипао, а кад се с бекријања кући враћао, тукао ме је као робињу. Ако га у чему нисам хтела послушати, зостављао ме је и претио ми нај-

горим мукама. Како ме је само тукао, што нисам хтела ићи к вама на скупштину. А ја нисам никако могла прекорачити вашег прага. Ви имате своју закониту жену . . . како би то било мојој најмилијој другарици? Па и шта би свет рекао? Не, ја нисам могла доћи . . .“

Младену се соба окретала, а дисање га је силно гушило. Чињаше му се, да овај часак не ће преживети.

„Ја сам несретна исто, као и ви, Младене. Па умирите се и ви, а ја вам више не ћу ништа говорити.“

„Говорите само.“

„Шта да вам говорим? Могу вам говорити само о томе, како ми је живот горак, као отров, и како до мога гроба има само један корак За мене нема места на овом свету Па тек кад дозна, да сам вам ово казала, јух! (И она се стресе.) Ја га не смем код куће дочекати. Ја идем . . . идем . . . Морала сам вам ово казати, јер ме је савест гризла. . . . А ја нисам крива, што сам вас тако . . . силно волела.“

Марија порумени, а Младен се трже и погледа дивну жену угаслим оком, у коме се видео још последњи зрак несретне љубави. Једва се држао на столицама.

„Сад сам вам све казала, Младене. Ал вас за то молим, да одмах идете, јер може он доћи. А ја се бојим, тако се бојим, да вам не могу казати.“

Младен се никако не диже. Тако му је тешко одлазити. Кроз читаву вечност слушао би музику тог гласа и слушао би разлагања њена, која му отров и миље у душу уливају. Па ваљда би се и њему отворила уста, ваљда би то његово сломљено срце још једном животом оживело! . . . Седео би ту дуго, па би дочекао и тога злочинца, кога је за тренутак омразио горе него пакао, и њега би дочекао, да га овако болан ухвати и растргне.

„Идите, Младене, молим вас, идите. Сад ће доћи, а ја ћу свиснути од страха.“

„Па нек дође.“

„Не, идите, идите, преклињем вас.“

А Младен није могао не послушати. Устаде дакле.

„Па збогом!“

„Збогом, Младене, више се можда не ћемо никад видети.“

Она му пружи руку, ал њему не беше доста та малена, нежна рука. Он ју страсно загрли и притиште је на болне груди своје. Она плакаше.

„Збогом!“ рече Младен и зграбив шепир изиде нагло на улицу.

„Збогом!“ одазва се она и баци се на диван, па се горко заплака.

Младена је снага тако издала, да се једва до куће довукао.

Одмах је легао у кревет. И кад га пређе прво узбуђење и врати му се свест, једнако му лебдила Маријина слика пред очима. Све је о њој мислио... „И ако се тако правда, и опет ме је варала, не може бити другаче,“ — то беше последња мисао, која му је горки живот још већма загорчала.

XV.

Младен је тешко боловао. Оно кршно тело и онај снажни дух сломљени су. Отпорна снага, која је у његовој души била тако јака, клонула је, и изгледаше, да се са целим светом помирио. Никакве жеље, никаква осећаја нисте му могли с лица прочитати. Лежи тако мирно, само га кашаљ узнемирава.

И ако површина изгледаше тако тиха, ипак бијаше унутри струја, које струјаху кроз тај остатак од живота. Душа му бијаше немирна. Изгледаше му, као да се нешто топи у грудима, као да нечега не стаје, а свест му се чињаше да је сваким даном све бистрија.

Чешће позове свога бабу, да седне ту уз његов кревет, па да само седи, јер не воли говорити, а и тешко му је. Чича Леонтија седи, па непомично гледи у лице свога сина, а тешки бол просипа му несразмерно брзо седину по коси, у којој је још мања половина сачувана од тога старачког одеда.

Кад позове нану, она трчи као без душе, а роља запиње за браве и дере се. Но она се на то и не осврће. Једном се спотакла сиротица преко прага па пала на сред собе, те се старица застидила. Ако Младен што зажели, тражи то по свом селу. Тренуци Младенове болести чињаху јој се као године дуги. И заиста губљаше она у њима године свога живота.

Жена његова Даница облеће га сваки час, као добар дух и гледи га као свога идола. На Младену се видало, да му њено присуство годи. То се најмање могло украсти њеноме оку. Она кукавица никад није осетила срџбе и гнева. Њено прегорење знађаше само за бол. (Ох, свето женско самопрегорење!) Неверство Младеново силно јој је озледило и онако ојађено срце, ал у вољи никаква покрета, ни огорчења. А сад, кад је прочитала из очију Младенових кајање, и још више приврженост и љубав, сад је опет читавих ноћи влажила подглавље врелим сузама, што је предвиђала, да ће јој то ново сунце среће скоро заћи.

Младен је често тако гледи, као да хоће да је прогута очима, па је миран. Само се узнемири, кад завони на вечерње или јутрење.

„Је л, Данице“, питаше је чешће, „је ли отишао млади попа у цркву?“

„Јесте, баш сад.“

Онда се труди да се дигне са болесничке постеље, али не може; а у себи се нада, да ће сутра моћи.

„Донеси ми“, вели јој онда, „нашег Живу, да га видим, је ли нарастао.“

Она донесе дете, а суза не може да задржи. Засузи и он, само се детенце весело смеје и маше ручицама.

„Седи овде на кревет“, вели јој, „лакше ми је тако.“

Понда љуби дете, па пољуби и своју жену. И одлахне му.

Сутра дан опет пита Даницу, је ли прошао попа, и кад чује, да јесте, опет се напрегне, да устане с кревета.

„А што то разбираш?“ пита га жена.

„Хоћу да се причестим.“

„Па ми ћемо дозвати попу овамо кући.“

„Ја бих волео у цркви. Ал најпосле дозовите га овамо.“

Дође поп Милош, исповеди га, утешу и причести. Исповест је дуже трајала.

За време исповести изиђе поп Милош и позове унутра родитеље и жену.

„Ходите“, вели, „зове вас Младен.“

Кад су ушли унутра, он је седео у кревету, а кад је видео своје, рекао је изнемоглим гласом: бабо, нано... понда није могао потресен ништа да каже, већ само узме чича-Леонтију за руку и пољуби је и ороси сузама. Пољуби и нану, а они њега сто пута у образе. Сви су плакали, и сузе су текле као из бујног потока. Са женом се само рукова.

После тога био је са свим спокојан, и подносио је болест мирно.

Прођоше многи дани бола и жалости. Болесник је дочекао Ђурђев дан. На појутарје тога благог дне, кад је била природа знатно оживела, испустио је душу.

Последње речи биле су му: „Клетва... бабо... нано... Данице... опростите.“

* * *

За Марију се чуло у селу, да је отишла у суседну варош и онде се на брзо отровала. Је ли то истина, не зна се поуздано. —

Чича Леонтија и баба Мила, кад се вратили с гробља, пали су као договорно над колевку малог Живе и оросили своје унуче кишом од суза, као да су хтели сузама спрати с њега клетву његова деде. И они збиља осећаху, да је спирају. А дете се само отимаше и плачући одбијаше slabим ручицама влажне пољупце деде и мајке.

Баба Мила наскоро умре.

Даница се не хтеде удати, него је верно послужила свога свекра. Карла се страшно бојала. Ако би га видела, да иде њихним сојаком, одмах би унела своје мушко чедо унутра у авлију, а ако је прошао поред њихове куће, чистила му је по трагу, као да је кужан.

Кад је Жива пошао ногом, често га деда узме за руку, па га води у цркву, те га метне уза се у сто. А он, сед као овца, стоји поред стола и моли се за њега Богу. Колена му дрхћу, ал молитва његова јача је од свију молитава, што их анђеол из храма тога однесе пред вечног судију. —

Карло се оставио назаренства и постао је стари. Он тера свој пређашњи занат, ил боље да рекнем, трговину. Само чудан вам је то трговац! Он тргује и с меницама и с обвезницама и с вером и с љубављу људском, шта је кад на бољој цени и шта се боље тражи. Чувајте га се! —

Назаренска скупштина врло се смањила. Мађари се повукли у своје село не тражећи више присталица у Сумраковцу. У Сумраковцу било је две три куће назаренске, но и за те се није знало поуздано, да ли су назарени. По неки од њих дођу у цркву, па их онда опет за дуго ту не видите и опет се проноси глас, да су нововерци. Кад дође време Духовима, они се онда редовно приљубе новозаконцима, и иду с њима на ону велику бару, да присуствују тих тајанствених ноћи купању новокрштених. Међу тим то није више необично. Они мењају веру сваки час, а нико и не разбира за то. Мита поп-ђукин вратио се у своју стару цркву, у — крчму. —

Емил Бркић прикључио се неком таквом немачком позоришном друштву, које преставља средину између комендијаштва и озбиљне позоришне уметности, а много је ближе првом. Тако је извукао корист из свега наследства своје „нобл“ мајке, од знања немачког језика.

(Свршиће се.)

У УСТАВНОЈ ЗЕМЉИ.

ОД ВЛАДИМИРА М. ЈОВАНОВИЋА.

(Свршетак.)

Аок у Србији, говораше он, није било партија, многи су их желели; али кад су настале, многи су их се стали растосиљати.

Страст, која је некад распаљивала и мразила присталице Вучића и Обреновића, обновила се у виду партијске страсти, која је од пријатеља правила непријатеља, а од брата небрата.

Место некадашње искрености наступило је узајамно презање и зазирање, а место дружевности наступило је цепање у кругове и клубове.

Нешто убеђење, а нешто и рачун учинише, те је већ сваки био обележен. За сваког се скоро знало, у којој је партији.

И сама се деца називала овако или онако, а о женама већ и да не говоримо. Обично је старешина кућни за собом повлачио све кућане. Но било је случајева, да су три брата из једне куће припадала сваки другој партији; а било је и таквих случајева, да су сви укућани подједнако мислили, само су на се узимали разне улоге, и у разне се партије уписивали. те су тако знали, шта се где ради. Ово су обично чинили вешти трговци, или иначе људи, који су хтели, да код свију партија добро стоје. Но том се махом улазило у траг, те је од њих сваки беога, као од ухода.

Сви млађи људи, нарочито они, који се још у школи навикли, да воде рачуна о срећи народној, били су опозиционари. Само они, којима је лична срећа била милија од народне, били су владине присталице, и то дрске присталице, те су често и своје другове жртвовали партијској користи.

Чеда је био опозиционар, и агитација у корист опозиције странке била му је милија од самог живота. Власт је на њега много пазила, али је он увек умео да је изигра. Колико ли је пута ноћу у неко доба и по најгорем времену прескакао преко плотова, да би се састао са својим једномишљеницима, а да га нико не опази. На њега су обично долазила поверљива писма и забрањене новине из Б., те их је он другима давао на читање. Ишао је и по селима, и сељаци су га волели као своје очи у глави. Ја сам поред њега добио силне муштерије.

Но у колико је Чеда био мио опозиционарима, у толико је био немио владиним присталицама, особито газда-Вукоману Ћирковићу, скупштинару.

Он је на њега поиздаље увек мрко погледао, али кад се с њим састајао, свакад је гледао, да му се покаже добар и љубазан. Узрок тој љубазности био је у томе, што је газда

Вукоман имао синовицу, која је волела Чеду. А кад нека девојка воли каква добра момка, онда обично сви кућани и сродници њени гледе, да га задобију, не би ли је узео. За то се и газда Вукоман према Чеди показивао љубазан, а већ је био потпустио и људе, да му говоре за његову синовицу. Давао је уз њу нешто и новаца, а обећавао му је и унапређење и премештај у коју хоће струку, и све што би зажелио, јер је он, као владин човек, све могао изградити.

Но Чеди није било до женидбе, а најмање до газда-Вукоманове синовице. Беше ружна, пакосна, нерадна, а, што је најгоре, била је и иначе на рђаву гласу. Свашта се о њој говорило.

Чеда је, дакле, није хтео узети, те се проводацијама испрва лепо извињавао, али, назад, кад му газда Вукоман преко њих стаде претити, он према њима постане и осорљив, па их замоли, да га се једном окане, јер он газда-Вукоманову синовицу не ће узети, па да му носи хиљаде, а не стотине.

Није за тим дуго постојало, а Чеду у по зиме преместе чак у други округ, у Гудуре, једно од најгорих места, у којима има школа.

Није лако било Чеди, кад му је за тај премештај јављено. У В. је био код своје куће, на очима старе мајке, која је једва чекала, да школу сврши и да јој се врати. Али он оде, а газда Вукоман, који му је премештај и израдио, оста запрепашћен, јер је на сигурно држао да ће Чеда, кад дозна за премештај, потражити њега и кућу његову.

Оде Чеда у Гудуре. Али пре него што је он тамо стигао, дошао је био среском начелнику, а преко њега и кметовима, од више власти глас, да је Чеда опасан и да на њега треба мотрити. А тешко оном, на кога стане мотрити мала власт, да би се препоручила великој. Од онога, на што већа власт покаткад ни главе не окреће, мале власти чудо начине. За оно, за што потржу на одговор људе кметови и срески писари и начелници, не ће људе у вароши ни глава заболети. Оно, што пате људи по селима, изгледа варошанима чисто невероватно; а оно опет, на што се туже људи по варошицама, изгледало би Београђанима веома чудновато. Само онај, кога су мале власти гониле, зна, шта бива на миг великих власти, а то је мој јадни Чеда искусио на себи.

Испрва је био на миру, јер није био ни познат са људима из оближњег села, у које је

с децом ишао цркви. Свештеник је био опозиционар. С њим се Чеда често састајао.

Један пут, баш о црквеној слави, скупи се силан свет на сабор. Ту су све газде из околине; ту су кметови, па чак и капетан и писар срески. Крчмари направили вењаке, лицидери разапели шатре, као на вашару. Ту се Чеда упозна са многим отменим домаћинима из околине, а у колу му, богме, паде у очи и једна девојка из оближњег села.

— Јанко, брате, чија је оно девојка, што се носи по варошки? — упита Чеда свештеника.

— Хм, тиче те се, момче, је ли? — рече поп Јанко. — То је моја нека далека својта, Сава Јелкићева. Ваљана је девојка, а биће и парџа. Отац јој је први газда у срезу. Ено онај, што седи с кметом и капетаном. Хоћеш ли, да ти будем проводација?

— Па бога ми, нисам од раскида. Само док се упознамо. Нешто ми пријања за срце. Овако миле девојке нисам скоро видео. Док сам био у вароши није ми женидба ни на памет падала, али, бога ми, у овим Гудурама...

У том се поче нова игра. Ухвати се и поп и учитељ. А лепа Сава неко време стајаше са другарицама, смешећи се стидљиво и пуктајући се, која ће пре у коло поћи, па се најпосле узе с једном другарицом за руку, одвоји се од осталих, и ухвати се управо до Чеди.

Али не потраја дуго, а њу и другарицу растави срески писар, Станојло, дугачка, сува момчина, риђе косе, кад игра све се бацака. Ћосав; место бркова свега неколико ситних длачица, разбацаних пораздалеко, а од браде ни помена. Учио је гимназију, па га због нечега истерали, те после отишао у практиканте, а најзад добио и за писара. Има му већ око четрдесет година.

Игра Станојло, па све стиска руку Сави, а она само црвени, па све окреће главу од њега.

Кад се пусти коло, Станојло зовну Саву, да јој купи лицидерских колача са залогамма. Сава не хтеде. Али кад је зовну Чеда, она пристаде. Ту се после с њим и познала и разговарала.

Станојло виде, па само разрогачи очи и рашири носдрве.

Веселе се сврши и свет се развије. Али Сави оста памет у Гудурама, а и Чеду је поп Јанко после често задиркивао због ње.

Но и Станојло је од тог доба једнако др-

жао на мети оно писмо, у којем се јавља, да је Чеда опасан, и да на њега ваља припазити.

Међу тим поп Јанко већ беше поменуо Јелкићу за девојку, и с Чедом неколико пута био у његовој кући. Девојка је хтела, али јој је отац био на невољи, јер ју је већ просио и Станојло, па није био рад, да се замери власти. Оклевао је. Види Чеда шта је, види Станојло шта је, а види и капетан.

У том буду наређени избори за скупштину. Требало је бирати поверенике. Чеда је радио, да се изабере поп Јанко, и Јанко буде изабран. Среска власт јави, да Чеда ради против власти, и да би избор повереника испао много боље, да није било њега. Чеда буде кажњен тромесечном платом. Но сељаци се порефене, те му штету накнаде.

Дође дан, да се бира посланик. Народ хоће поп-Јанка, а власт не да, него хоће да протури другог, па кад види, да народ осваја, она поквари избор, и стане свет терати с биралишта. Народ не ће да се разилази. Чеда стане протестовати, што се гази устав. Капетан га назва бунтовником. Станојло пође да га удари. Народ не дадне. Начини се перед. Дође до боја, Станојла истуку, капетан побегне, али одмах за тим дођу жандарми, те се он опет поврати. Кроз неколико дана Чеди, поп-Јанку, и још неким буде створена кривица, те их капетан стане потрзати на одговор. Међу тим буде наређен нов избор. Али пре, него што дође до избора, поп буде послан у манастир на епитимију, а Чеда с неколико отменијих опозиционара буде везан и спроведен у окружну варош начелству.

Начелник је био страсна присталица владина. Кажу, да је био правник, али је прешао у полицијску струку због каријере, па је чинио већа чуда него они, који нису школовани. Кад је видео пред собом везана Чеду и остале опозиционаре, он је уживао, као Турци кад виде обезоружану рају. Нареди, те их затворе у неки подрум. Око неко доба ноћи отворе се врата од подрума. Уђе са лампом апсанција и уз њега још четири жандарма. Један носи говећу жилу, други неку дугачку кесу песком напуњену, а остала двојица држе запете револвере.

Апсанција обеси лампу о зид, а они жандарми приђу Чеди и упитају га, хоће ли пристати уз владу. Он им рекне, да га се окане,

и да га оставе на миру. Он има посла са судом и законом, а не са жандармима.

У том начелник завири с поља, па се раздере на жандарме, што чекају, те га не уче памети. Онај са жилом скочи на Чеду и стане га тући. Он се стане отимати. Скоче и остали, који су с њим били затворени, али жандарми потегну на њих револвере, претећи, да ће их побити, ако се и један макне. Чеду облије крв најпре по леђима (ја се при тим речима сетих оних белега, што сам их на њему опазио при купању); а кад га удари и онај кесом с песком, њему појури крв и на нос и на уста, и он падне, незнајући више ништа за се. Тек после, казивао ми је, слушао сам као кроз сан, где и други јаучу. Сутра дан сви беху у крви огрезли. Стану се разговарати, шта ће и како ће: да ли да пристану уз владу, да ли не. Реше, да не пристану. Но друге ноћи опет бој. Треће опет тако. Међу тим им нису дали ни јести ни пити. Молили су апсанцију, да им бар за њихове паре што купи, али он није смео. Најзад четврти дан запиште пред подрумом жене и деца оних затвореника, који су били ожењени. Они не могу одолети срцу: пристану на све и буду пуштени. А Чеда и још тројица остану и даље постојани, али испребијани, у затвору. Ту су, морени и глађу и жеђу, лежали још неколико месеци, док нису спроведени суду и осуђени на годину дана затвора, у који се није рачунало оно, што су провели у подруму, док су били под полицијским испитом.

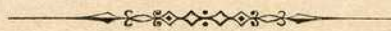
Какав је Чеда изашао из затвора познато вам је. Изгубивши здравље, а, као осуђеник, и службу, изгубио је брзо и живот...

У том у кући зазвекаше пожеви и виљушке, те приповедач познаде, да је време ручку, па се диже да иде.

Заустављах га на ручку, али он не хтеде да остане. Та нисам могао ручати ни ја, а камо ли је њему било до ручка.

Морадох га пустити, ама не могах пропустити, а да га не запитам, шта је са Савом и Станојлом.

— Узео ју је, — рече, — јер јој је отац волео, да се ороди с влашћу, али је она умрла пре него што је Чеда изашао из затвора. Она већ давно лежи под земљом, у коју онамад и Чеду спустисмо; а Станојло је, баш некако пред Чедину смрт, постао капетаном. Има и орден.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BE

ЛУКИЈАН МУШИЦКИ.

О ПОСМРТНОЈ МУ ПЕДЕСЕТГОДИШЊИЦИ.

КРИТИЧКА СЛИКА.

ОД ЛАЗЕ ТОМАНОВИЋА.

(Свршетак.)

Појезији је Мушицковој главна мана, или да се боље изразим: што одузимље доста његовој лирици, то је дидактика, што јој је главно обиљежје. Али како он мајсторски ту хладну врсту пјесништва зачиња, како ли разгријева! Узмимо само оду Стефану Живковићу, којој је сврха да поучи овог заслужног Србина, који је био духом тако клонуо, да је био почео осуђивати карактер српскога народа. Пјесник почиње оном свечаном апострофом: О име рода, којег сам вјетвица... па му овако своју приврженост изјављује:

Нит жеђ користи, нит ће ме принудит

По дугом труду цјел осујећена,

Нит намрштено грозно лице

Тирана, ја да на тебе вргнем

Иг' хулу, љагу, или јединственог

Вједњака дјело подло и безчестно.

Та против твојијех врагова — наставља — тул ћу испразнити љутијех стријела. Из пријатељства Србин ми испада и постаје на вјеки немио, ако те језиком вријеђа. Па се од једном обрће Живковићу:

Дај руку, дај да бранимо народ свој.

Признаје многе пороке појединаца, али не допушта, да се цио народ окривљује:

Стефане, знаш, да дивим на воћкама

Прицјепљујемо питоме, вкусне; а

На умну, хвалну твар предивне

Зар добродјетели не можемо?

Па предсказујући вријеме срећније кличе радосно:

А благо вјековом будућим! видиће

По улицама питом и красан прав;

Астреју с ликом кротки муза

Дворе и кућице поодећу.

И завршује: Да та времена брже сину, њезни дух човјечности да се у наша срца усели, љубимо топло и искрено свој род!

Чујмо само пјесника у самоћи Шишатовачкој и црној бризи чим се ћеши, чим се занима:

Утро тисја блесит; сердце весело мње.

Друже, варвите, пој. Гласа ти сладост'ју

Дом Пциљановича и

Тиху нашу пустињу во

Свјат восторг приведи.....

Па коме ће пјевати?

Внов да ми воспојим пјесн,

Милу сербскоме племени.

С ним сладјејет живот, смрт не ужасна в нем.

И ком није суђено да у крилу милог српства умре, то је бол!

В хладном сјеверје, ах, Јанкович, Терлаич с ним
Тепли Срби испиша

Смерти чашу без сродничих

Слез! Их пепел свјанцем кто положит в ковчег?

Многим то недано! всјуду расејан Серб...

Зато кличе, да подигнемо један пантеон свијема заслужнијема Србима.

Гдје ни урна блеснет нам,

В том поставим имен скрижал.

Ето сврхе ове оде: ето како се отреса црне бриге па узлијеће у »свјат восторг« бједни пјесник, у ведрине надземне. Па у истој пјесми има и ова њежна мисао:

Мати добрих јест душ' сербски драги народ!

Па и ова:

В наших видјехом днех, јако народом сут

Стјени — перси, сердца; к общему щастију

Всјех љубов — јест богаство.

Обще благо љубјај богат.

Па да докаже, да без крјепке воље нема на свијету краснијех ђела, истиче за примјер Рајића, Стратимировића, Орфелина и друге савремене заслужне Србе. Све то у једној пјесми, у једној цјелини сливено, фала његовијем ларкијем лирскијем полетима, фала збијеноме стилу класичкоме. Што се тиче стила Мушицковог узмимо само његову пјесму: На Видовдан.

Да грозна сербском духу позоришта!

О мати бједе вечеро кнежева!

Уви, Лазаре, што ти рече!

Подиге невјеру поред себе!

А благородну низврже душу, ах

На вјечну Сербом жалосну пагубу!

Он рече! Уста Милош, духа

Храброшћу, душе красотом, дика

Свег сербског рода; перси му се волнују,

У духу расте намјера гигантска.

Јунак не трпи подлу љагу.

Одлази. Ждрал нам га вјерни чека.

Ноћ изпред њега бјежи, а зорица

Пред њега сјени; пут му освјетљује . . .

Е па што ћете љепше, што ћете снажније, да вас потресе, да вас пренесе у они час кобни народне историје?! Ове бистрине, збијености и брзине стила нема ниједан наш пјесник. А међу италијанскијема напомиње ми класички стил Кардуђијев. Међу нашијема су му најближи Његуш и Стерија. Каноти ће страст говори, чини ти се да поток јури, скаче низ камениту стрмен. Али ће страст не тражи одушке, ће треба тишине, Мушицков је стил благ, тих као по-точић кроз травну долину.

Да, добри Вуче, љуте из нужде су

Премноги добри Србије синови,

И мирни, њжни сердцем, душом,

Туђем незавидни сребру, злату,

Оравши радо својима волови,

По љепим, топлим, плоднима предјелма

Отцева своји житне њиве

Ручак и ужину чекајући,

Знаш зготовљену прабабским начином

От вјерни љуба, — невине деснице

Хајдуком дали

Па бранећи даље хајдуковање пјева:

И тиха рјека странама водама

У вис дигнута, собствене брегове

Обара, топи туђе њиве

Но кад бих ја заишао по мирисној башти Мушицковој, да љепше цвијеће берем и биље љековитије, не бих оставио ниједну оду његову. Оде Доситију, па Рајићу, то су савршени умјетнички производи, бесмртни споменици нашијем великанима, непресушни извори србољубља идућијем нараштајима. Јован Хаџић, до данас најкомпетентнији судица рада Мушицковог, у предговору другој књизи Стихотворенија Мушицкога рекао је: »Мушицки се заиста са првима овога рода духовима код најпросвјешћенији народа споредити може, и колико народа има, код који је језик и књижество до највишега степена доведено па се не могу похвалити лепшим у овом роду производима стихотворнима. И он својим савршенством баца свјетлост на сав род србски, у коме је постао, живио и радио«. Ст. Новаковић у својој Историји српске књижевности признаје Мушицкоме само, да је својом »појезијом стао у врсту будилаца народних, која је распаљивала у омладини љубав и одушевљење према народу и књижевности, у чему су његове заслуге знамените«. Али му замјера, што је постао родоначоником

свију шљедбеника класицизма у српској књижевности. Ова се замјерка може разумјети у оно доба. Народни говор и народне пјесме, то су били идејали; Вук и Бранко узори. Та је струја била занијела све младе умове, те све, што није одговарало њезинијем идејалима и узорима, није ваљало. Али као што смо виђели, да се приближује вријеме, у коме ће Срби његовати словенштину, као што ју је Мушицки његовао; тако ће и класицизам на српском Парнасу опет наћи пошљедоватеља, што нам већ млади пјесник Војислав Јамчи.

Него наш највећи пјесник данашњи, дивни Змајован, о стогодишњици рођења Лукијана Мушицкога, оцијенио је пјесника, одао му је пошту, коју би требало да свако Српче »од Пеште даж' до Чарне Горе« на памет знаде.

Лукијане дивни, споменом ће твојим

Крепити с' и јачи Српства нараштаји;

А нашојзи тузи и нашему болу

Твоје име као мелем звјезда сјаји.

Твој ће живот бити до век Српству дика,

А свом добу беше из душе ти благе

Чудотворан извор чудотворне снаге,

Без које би суша поморила биљке,

Које њима даше плода изобилна; —

Та ни мислит не смем на ону празнину,

На ону празнину, умну пустилину,

Која но би пукла без твог духа силна.

Твоја света лира зар је мање била

Нег' умна дојиља свих млађаних снага,

А светиња њена привлачила ј' брата,

Одбијала врага.

Твоје харфе гласи беху звоно свето,

На које је Србин у цркву полет'о,

Хај, у цркву вере, хај, у цркву нада,

На жртвеник новог умног рукосада,

Пред распеће, пред ким синак божи гине,

Само рад истине, само рад врлине; —

На олтару оном, на ком један иламен

За сву браћу гори,

Која но су жељна обећане зоре

Листом свуд од Пеште даж' до Чарне Горе.

Велики дух пјесников предвиђао је ову пошту свога милога српства; био је увјерен, као сви велики пјесници, да ће са висине Парнаса српскога живоносни дах његове лире вјечно напјати учени подмладак. Томе увјерењу он даје често израза. У оди Гагићу пјева:

Нису ли тропуле љеп твој србски

Дух жаркопјевне варвита струне мог?

Тако ли рано ја већ да чувствујем,

Какву ће љубов име моје

Права од Србљина к себи добит,

Зелена трава пјевца на гробу кад

Нарасте; в прах се претвори десница.

Творивша плектром радост, восторг?

Па у оди Утјешеније моје:

В Шишатовцје труди, мноју подјати за

Крјепост, сјајност јего, вмаље изцезнут вси.

Крону што одољејет?

С родом ијесен поживјет моја.

У оди к Дщери Духа Мојего такођер:

..... Тобоју мој воплощени дух

Јегда зелена плоти на гробје ми

В'зрастет трава, народа в лонѣ

В' ејек поживет и живот посејет.

А у оди к Духу Мојему то увјерење
пјесниково најбоље се огледа.

На најже двигнем памјатник тверд себје,

Јегож не сломјат вјетрове бурни,

Времен низ' љутост в прах срушити

Имат когда. Возрастет нам слава.

Толпа злославна тмоју покријетсја,

А имја наше в свјетлости будет жит,

Докоље Србов род пребудет,

Сербским јазиком глагоља радо.

А ја ћу теби, како си ти, дивни наш ми-
троносни пјесниче, Рајићу оду завршио:

Прежде возвратитсја назад солнце,

Обратитсја в камен људско сердце,

Пернати же птици умолчат:

Нежели блажена всегда Тјене

Престанем на племја от племене

С именом ти дјела величат.

Пресељењем онијем великијем Срба под Чар-
нојевићем из Турске царевине у Аустријску,
српски народ што је остао на своје огњишту,
велику је штету претрпио; али ова грана од-
чепљена надокнадила је то временом своје кор-
јену. Што је данас цио српски народ обратио
на себе пажњу цијеле Јевропе као важан чи-
нилац просвјете на балканском полуострву, ваља

да признамо доста заслуге и овијем Србима, који
су први распирили ватру српске просвјете.

Зато, докле Српства узбуде, покољења срп-
ска славиће поносом и синовском харношћу оне
геније-трудбенике на пољу те српске просвјете,
она пјајна свјетила, на српском небу, која су
не само савременицима служила и данас нама
служе, него ће служити још Србину докле га
буде. Ту је Мушицки први са Рајићем и До-
ситијем!

Када данас погледамо на успјехе овијех на-
шијех великана и њиховијех одушевљенијех по-
шљедоватеља у челустима туђинства, у мору
надмоћније туђинске просвјете, ми се морамо
поносити снагом духа српскога; ми отуда мо-
рамо изводити радосни закључак, да ће дух срп-
ски, да ће српство цјелокупно на свом рођеном
огњишту одољети свијема данашњијем невоља-
ма, да ће савладати све опасности, што му при-
јете, да ће живјети вјековима!

У марту ове године навршило се педесет
година, да је Арфа Шишатовачка умукла, да је
лабуд Шишатовачки одлетио

Там', где Везилић, Рајић с Терлајићем,

Доситеј бодри, виду в преобразном,

Са њежном, драгом дружном в лону

Вјечна покојца сладко живе.

На подножју високе српске планине, које
српско море кваси, у мирису горске жукве и
пелима, питоме наранче и морске мураве, по-
трешен смрћу трећег српскога митроноснога
пјесника Срб-Милутина, њежнога пјесника Све-
тога Саве, у овијем мучнијем данима српски-
јем, приступио сам к твојијем пјесмама најпо-
божније, дивни наш пјесниче, и из њих ти ову
слику снимиио, да је изнесем младијем Србима
»од Пеште даж' до Чарне Горе« на углед, да
се с тобом поносе и кријене, јер нам треба,
то је већ признао пјесник нашег нараштаја:

Огријат се жаром твог спомена жива,

Њим обасјат таму, која нас покрива . . .

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И РУВАРАЦ.

(Наставак.)

„Године 1376. намоли Лазар Цариградског па-
тријарха, те скиде клетву, која за Душанове владе
би метнута на Србију, што се постави српска патри-
јаршија, и те године венча се на царство“ вели Мај-
ков на страни 92. „Lazar liess sich im Jahre 1376.
förmlich zum Kaiser krönen“ пише П. Ј. Шафарик у

„Geschichte der serb. Literatur“ и на страни 24. и
на страни 41. и каже на страни 181: „Lazar war
gekrönter Carj“ а тако пише и каже Шафарик др-
жећи се Енгла, који то крунисање Лазарево за цара
описује на страни 135. по нашем Рајићу, који опет
у III. тому на страни 22. а на крају §. 4-ог, у ко-

јем је то венчање описано, каже: „Тако сја описалъ Графъ Бранковичъ въ Историји својей въ книзѣ IV. отъ страни 379—392. Тоеже обрѣтается и въ Родословѣ Даниловѣ на странѣ 173. и 174. отъ неизвѣстнаго Ауктора написанное“.

Но у Родослову Данилову каже се само, да је на сабору у Пећи дне 3. окт. 6884.—1375. године избран старац Ђир Јефрем за српског патријарха, али у Родослову том нема ни речи о том, да се кнез Лазар зацарио и царском круном венчао.

Бранковић и Рајић нису знали или пишући историју нису имали на уму, да се година од створења света са индиктом почињала 1. септембра и отуд и један и други пишу, да је Јефрем избран за патријарха 3. октобра 1376. место 1375. да се цар Стефан престајио месеца децембра 1356. место 1355., да је деспот Ђурађ Вуковић издануо на крају године 1457. место 1456. и т. д. Но то није главно већ је главно то, што у Родослову Данилову, на који се Рајић позива, не пише, да се кнез Лазар у Пећи или Призрену или ма на ком другом месту прогласио за цара и да се царском круном венчао. А како је и грофу Бранковићу једини извор био тај Родослов, то је јасно као сунце, да је описани чин венчања Лазарева на царство гроф Бранковић додао, то јест измислио и даље придодео, да је том приликом венчани цар Лазар Вуку Бранковићу, зету свом, дао наслов деспота.

Из повеља, листина и списа зна се, да се Вук Бранковић никад није писао ни називао деспотом и да се кнез Лазар није писао ни потписивао, нити су га сувременници називали царем, нити су присни његови после смрти његове помињали га као цара: он је био и остао до мученичке смрти своје кнез, од године 1379. самодржавни кнез Лазар, господин Србљем и Подунављу — Conte Lazaro, — princeps, — dominus Lazarus. И Орбин зове Лазара увек кнезом — Conte, — и он не зна ништа о каквом венчању његовом на царство. И Лукаревић не зна о том ништа. А кад за то Орбин и Лукаревић не зна, то ни Француз *Дифрен* не зна, већ каже: „*Cujus quidem regionis (то јест: Подунавља и Посавља) non regem se aut kralea, sed despotam dum taxat inscripsit, quo forte titulo ab Urosio vel certe ab imperatore Constantinopolitano donatus fuerat*“. Но ни то, што Дифрен мисли, не стоји, јер Лазар није био деспот нити се он служио титулом деспота.

Овде би место било, да кажем — и да нисам онако љуто увређен и огрчен, Грчићу мој, ја бих ти и казао, шта о тој ствари Бугарин Пејачевић пише на 326., 327. и 328-ој страни. Но овако казаћу ти само, да је и Пејачевић мислио и мислећи написао:

„*Cralis titulum Lazarum nunquam arrogasse et multo minus Imperatoris in confesto est*“.

Кад дакле кнез Лазар не зна и не каже, да је он био цар, и кад исто тако и његови присни не знају нити кажу, да је он био цар, и кад у Родослову Данилову не пише, да се он венчао за цара, откуд онда гроф Бранковић да зна, да се кнез Лазар крунисао за цара?

Па што то гроф Бранковић и по Бранковићу Рајић и по Рајићу Енгел и по Енглу Рус Мајков каже — ајде де! Али што је то и П. Ј. Шафарик казао и казано двапут поновио: и што и Миклошић у „*Monumenta Serbica*“ у натписима повеља Лазаревих и записа постојано пише: *Lazarus Serborum imperator* (види стр. 193. 195. 196. 200. 205. 212. 214. и 215.); и што и покојни Даничић у свом речнику из књижевних српских старина кнеза Лазара увек царем српским назива, — „како не дивим се?“ Да, да, брате Србине и српски сине, и кажи ми, молим те, како да се не дивим Шафарику, Даничићу, Миклошићу? Гроф Бранковић мислио је, да се кнез Лазар зацарио и венчао на царство и мислећи то смислио је, кад је од прилике могло бити и како је свршено венчање то Лазарево на царство. И Бранковићу ни најмање није сметало то, што се Лазар у својим повељама зове кнез а не цар, јер Бранковић тешко да је какавгод препис ма и једне повеље Лазареве пред собом имао, кад је хронику своју састављао. Но Шафарик, но Миклошић, но Даничић! Та они су бар знали за те повеље Лазареве и знали су, да се он у тим повељама пише „кнез и самодржавни господин Србљем и Подунављу“; и место да на основу тих повеља и осталих сувремених списа и записа и српских летописа забаце Бранковићем измишљени чин венчања Лазарева на царство, а они домислише се или правије прихватише домицао и досетку брзоплетог Енгла — и Шафарик пише на поменутој већ страни 181.: „*Lazar war gekrönter Carj, führte aber aus Bescheidenheit nur den Titel Knez*“.

„Наша круно славан кнез Лазаре!“

„Ти цар јеси, ал се зовеш кнезом“

„А ево нам књиге кажу цело“

„Да се 'оће прекренути царство“.

Тако у једној народној песми довикују господа српска: дванаест младих деспота кнезу Лазару (Летопис М. С. за годину 1847. Ч. II. 102.) Ти си цар, кнеже Лазаре, али си скроман те се из скромности само зовеш и називаш кнезом.

Но кад је цар, саборно „*вѣмъ штатомъ соизволицимъ*“ проглашени и царском круном венчани цар Лазар тако скроман био, да се и после проглашења и венчања свога за цара само кнезом називао, зашто се онда проглашавао он за цара и зашто је метнуо царску круну на своју главу?

Такво питање могло би се ставити, но ја нећу да сам најгори и да такво питање стављам, но ти, брате Србине и српски сине, само просто кажем: *да се кнез Лазар није никад венчао на царство, нити је он био цар, нити се он звао цар, нити га је когод у XIV. веку називао царем.*

И мислиш ли ти, Србине и српски сине, да мени није жао, што ти то просто кажем? Ох, та жао ми је, не знаш ти, како је и мени самом жао, и како бих се радовао ја, кад бих могао с нашим Рајићем велиим гласом: „Књазя Лазаря іако бывша въ Серблехъ царя проповѣдати“. Но ја то не могу, „грѣхъ ради моихъ“ не могу, па не могу ни тврдити с њим: „іако Лазарево владѣніе отъ границъ Албанскихъ до Дравы и отъ поморія къ востоку до Дунава и Болгаріи протягалося, кромѣ Баната Темишварскаго; въ коихъ предѣлахъ заключалася: Херцеговина, Россія, Серблія, Сремъ, Банатъ кромѣ прочихъ меншихъ провинцій“. Но у земљи, која се у другој половини XV. века прозвала *Херцеговина*, није господарио кнез Лазар већ бан — краљ Твртко; с Рацијом граничила је кнежевина Лазарева, али гех *Rassiac* није био кнез Лазар већ Твртко; Срему није био господар кнез Лазар, већ намесник краља угарскога; а у покрајини оној, која се доцније прозвала Банат Темишварски, било је више жупанија и више жупана, али жупани ти нису примали заповести из Крушевца од кнеза Лазара, већ од угарскога краља Лауша, ком је и сам кнез Лазар — но жао ми је тебе, брате Србине, и нећу да ти све уједанпут кажем, и нећу да те сасвим и до конца огрчим, као што си ти мене огорчио твојим приговорима, и не мало већ баш јако и тако огорчио, „да до подне — као што је неко у „Новој Уставности“ згодно приметио — мрзим на себе, а од подне на цео свет“.

Обојица смо се преварили: ја у теби а ти у мени, брате Србине и српски сине! Ја сам мислио, да си ти, роде мој, трпке нарави, да можеш много поднети, и да не требаш „дријемка“; но сад видим да ниси тако, већ да си несносан, раздражљив и нервозан и да не можеш бити без „дријемка“ те је мука изићи на крај с тобом. И што ближе крају, све то већа мука настаје за мене. А како је опет теби самном, брате рођени, то ти најбоље знаш, и ја нећу да сам себе опорочавам пред тобом и пред оном светином. Чуо си ваљда, Србине брате и српски сине — та ако си прави Србин и српски син, морао си кадгод чути за Јашу — за оног Јашу из Кумана или „из Кумана Јашу“, за свирца, хегедуша и народног певца Јашу. Тај из Кумана Јаша певао је много песмица и једна од тих Јашиних песмица штампана је у Српском Летопису за годину 1847. Ч. III. на страни 120-ој, и у тој песмици тринут каже Јаша побратиму

свом: Ти си, брате, то и то или тај и тај и напо-слетку каже:

„Пропашћемо и оба
„Истину ти кажем.

Истину и ја теби кажем, Србине брате и српски сине, да ћемо обојица пропасти, ако се не поправимо не исправимо и не излечимо, ти од твоје а ја од своје болести — и раздражености. Међу тим опростимо један другом, „возлюбим друг друга“ и оставивши расправљање, што цепа и раздваја, послушајмо старога летописца, онога истога летописца, од кога смо дознали, да се цар Урош у својој земљи и чисти царској преставио дне 4. децембра 1371. и да су те исте године, но прије смрти цара Уроша, Вукашин краљ и Угљеша деспот, који су цара Уроша „сагнали от царства“, од Турака побијени били на реци Марици *„іако ни твлесемъ ихъ обрѣсти се.“* Но *сінхъ же вѣсехъ* — продужује тај стари летописац — *прѣимлетъ нацелство благоуствивн кнезь Лазарь, и нже же смнъ ни же вѣноукъ прѣжде реуениныхъ царен племене кого, нъ тои земли Срьбскые отъ прѣродитель своихъ рожденіе и вѣснѣтнне вѣ, не отъ прѣростыхъ. — Снъ (Лазарь) же прнѣмъ прѣждереуениую дрѣзавку земли Срьбскые, вѣше моужъ влзгъ, вротъбъ, смтрен же прѣзлнхъ, шко же и се мвлдлѣтъ того прѣмно-гои смтреніе: Сьдшю же томѣ на дрѣзавннмъ прѣстолахъ царен прѣвхъ, нн како чѣо вѣзкыск се потъца се поставити себе царем же или кра-лемъ или деспотомъ, нъ вѣ смтренин своємъ благоразуиѣтѣ прѣвѣсть да же до дне нс-хода своѣго, носе нме вогом же и царемъ емѣ прѣвѣтѣ даннои. Прѣжде во самодрѣвѣ, царя Стефана глаголю, отдѣлнвъ нѣре при животѣ своємъ странѣ едннѣ своѣго царства, томѣ вѣрѣуѣтъ, сею до-кннті се и кнезь страны оин нарицати се. Нже и вѣ уѣсть самодрѣжкѣ царскаго вѣзъшѣ, не хоте нзлнчнті кнезьѣскаго нарицаніа, нъ се обносе нме ннѣмъ же мѣшн вѣ вѣсѣхъ прѣвѣствѣюцінхъ крамен же и царь прѣ-жде того вѣвннхъ показѣ се.“ (Jagić: Ein Beitrag zur serb. Annalistik, p. 108. и 109.)*

Прочитај, још једанпут прочитај, Србине брате, то причање твога старога, од грофа Бранковића да-леко старијега летописца твога и увери се, да нисам ја први, који каже, да кнез Лазар не постави себе ни царем, ни краљем, ни деспотом, већ да је до смрти своје остао смирен и благоразуман не тражећи веће, од власти и области и јакости своје веће титуле. Кнез Лазар био је самодржавни господин Срб-љем и *Подунављу*; но у исто време био је и бан босански Твртко господин у једном делу српских зе-маља и тај босански бан, унук кћери српског краља Стефана Драгутина, крунисао се у српској земљи, у манастиру Милешеву, у којем су почивале моћи св.

Саве, године 1377. и стао се од то доба писати краљ Србљем и Босни и Поморју и западним странама; и осим кнеза Лазара и краља Твртка био је још један господин у српској земљи, велики господин Ђурађ Балшић, а за Балшиће се и у самом Риму знало, да су „de genere regio“, а уз то је сам тај Ђурађ био и зет српске царице Евдокије и њезиних синова, деспота Драгаша и господина Константина, подложника турском цару Мурату. И тај Ђурађ Балшић, зетски и арбанашки господин, у чијој је држави било Будимље, Хвостно и Призрен град са својом облашћу, да ће пристати и саизволити, да кнез Лазар, муж Милице, прапраунуке *брата* првовенчаноме краљу Стефану, метне царску круну на главу и да он буде цар Србљем, властелом и земљи српској! Ако недомјеваш, брате Србине и српски сине, а ти упитај данашње Зећане — и они ће ти одговорити.

Или ислиш ли ти, Србине брате, да је кнез Лазар са зетом својим Вуком тако јак и снажан био, да је могао сломити и силом нагнати Ђурђа Балшића, да га призна за цара и господара свога? Не браним ти, да тако мислиш, јер много што-шта може се мислити, само мало теже иде. кад се хоће или кад треба да се докаже и потврди оно, што се мисли. А чим ћеш и како ћеш ти мени доказати, српски сине, да Ђурађ Балшић није до своје смрти задржао у својој власти Будимље, Хвостно и Призрен са његовом облашћу? А без тих области и оних земаља, које је бан босански Твртко већ захватио био, како да се зацари кнез Лазар све да је и ишао он за тим, да царску круну метне на своју главу?

Српски летописац помиње смрт Ђурђа Балшића: „*въ лѣто 6881.—1373. прѣстаи се Гюргъ Балшикъ Генкарл 4.*“ Година није добро забиљежена и Ђурађ се, као што Орбин пише, скончао 13. јан. 1379. г. И тада, после смрти овога Ђурђа, рекао бих ја, да је Хвостно с Призреном припало кнезу Лазару и зету

овога, Вуку Бранковићу, но како, да ли силом или леним начином, ја не знам.

Исте 1379. године — каже се у обичним српским летописима — „расипа кнез Лазар *Радича Бранковића* у Браничеву“. У неким другим летописима (Архив III. 15.; у Григоровича Виктора, страна 51.) стављен је тај расап Радича Бранковића у годину 6890.—1382. Овај Радич Бранковић поменути је први пут у повељи цара Уроша од године 1357. међу властелом српском (Rad jugosl. Akad. I. 148). Радич се називље Бранковић с тога, што је био син Бранков, но он није био син Бранка Младеновића, севастократора, већ Бранка Рациславића или Расисалића, који се с браћом својом помиње у повељи, којом је цар Стефан привилеђије Которске потврдио (види Фарлатија VI. 450.; Микл. Mon. Serb. 152.; Rad jugosl. Akad. I. 144.). И Орбин помиње на стр. 380. Бранка Расисалића, и да га је Вук, родоначеник Хранића а на име отац Влатка Вуковића, великога војводе босанскога, убио — а он, Вук, да је опет доције а имено године 1359. убијен „*da uno di Rassisaglicchi.*“

Исти Орбин пише на страни 311. и то, да кнез Лазар првих година владе Урошеве, *s' impatroni della terra del re Stefano fin' al Danubio, sottomettendo Rasislawich et altri nobili, che tenevano la dette provincie.*“ Али ни тиме, што Орбин, ни оним, што по Орбину Павао Витезовић (Ritter) у „*Serbia illustrata*“ и Бугарин Пејачевић на страни 302. пише, нисам у стању објаснити летописачки податак о распу Радича Бранковића. Гроф Бранковић није разјаснио већ још већма заплео и помутио, (види Рајића III. 12.; Јулинца, страна 84. и 85.. Гласник XXI. 253.), и ја нећу да овде расплићем и размрсујем, што је гроф заплео и замрсно.

С поменуте немоћи своје љут сам те у љутини и с горчином завршујем овај III. одсек расправе о кнезу Лазару.

(Наставиће се.)

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

ПИШЕ ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

1.) Пре некога времена добио сам писмо овога садржаја: „Према 17. ставку ваших чланака: *Бранич српскога језика* у 42 бр. *Стражилова* од прошле године слободан сам да вас упозорим на речи: *иословица, услов, богослов, богословија*, које по горњем ставку такође не ваљају, те би свакоме, који се год интересује за чистоту српскога језика велику услугу учинили, кад бисте у доцнијем наставку чланака под горњим натписом навели оне речи, којима

би се поменуте четир могле заменити, или их можда каквим правилом санкционисали.

Један од пажљиви читалаца Бранича српског језика.

На ово питање ево краткога одговора. Ја сам казао у 42. бр. лањскога „*Стражилова*“, да *наслов* није српска реч, него место ње ваља нам употребљавати српску реч *напис*, јер данас немамо глагола *служити*, који у презенту гласи *словем*, нити значи данас *слово* *λόγος*, него *der Buchstabe*. По томе и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

уство није српска реч и место ње ваља употребљавати *погодба*. *Богослов* и *Богословија* такође несуд српске речи, али су ушле из цркве у народ и добиле право грађанства, као што су и *богојављеније*, *васкрсеније* и т. д., те не би било паметно замењивати их другим каквим, новим речима српским. *Пословица* је српска реч и не долази од *слово λόγος*, него од *слово der Buchstabe* и значи *Eine Art Sillabirsprache*, deren die Bauern zweierlei, die grosse und die kleine haben, н. пр. добродонашенесловиси ве доводебреде т. ј. донеси воде. Види се дакле јасно, да *пословица* долази од *слово der Buchstabe*, па је доцније узела на себе значење и за немачко *Sprichwort*. Тако исто и *празнослов* изгледа да није српска реч, али кад се зна, шта значи, онда се види јасно, да долази од *слово der Buchstabe*, те да је чиста српска реч са значењем: „који изоставља слова кад пише, *Ein Schreiber, der Buchstaben auslässt* (види: речн. Вуков), а не значи онога, који лудо говори, који празне речи говори.

2.) Ево ме опет са сложеним речима. Ја сам се с њима прилично намучио. Али ми није жао муке, кад видим, да се колико бољи од мене и то људи на гласу спотичу о њих. Дошла ми је до руке „*Номерова Odysseja*“, коју је превео г. Т. Маретић. Ја ћу можда други пут о овој красној књизи, која је с великим трудом и знањем преведена, говорити и то о њезином руху. За сад ћемо само извадити из ње једну реч и то сложену, коју је сам г. Маретић сковао на своје наковњу. Та је реч *милогост*, којом је превео грчку реч *ξείνος*. Али кад је г. Маретић ковао ту реч, види се, да му је ваљао чекић и наковањ, али му је рука била неударна. Истина, тежак му је био чекић, којим је сабио две речи у једну, али каква му је корист одатле, кад му је посао испод чекића изашао наказан. Шта? Зар је *милогост* добра сложена реч српска? Ако је *милогост* добро сложена реч српска, онда је и *велевласт* добра. Али г. Маретић вели, да је *велевласт* наказна сложена реч, као што је Даничић још пре њега то исто рекао за ту реч у „Књижевнику“ од год. 1866. при оцењивању Будманијеве граматике. А ја мислим, кад не ваља *велевласт*, онда не ваља ни *милогост*. Г. Маретић вели за *милогост* ово: „Та је ријеч начињена прама народним ријечима: *милодух* т. ј. мили дух, мирис и *Милобрат*, које је мушко име.“ Г. је Маретић истина начинио ту реч према речима *милодух* и *Милобрат*, али забадава, кад не ваља. А не ваља из оних разлога, шта сам их споменуо у 17. бр. „Стражилова“ од ове године. Није лака ствар говорити о сложеним речима српским. Ја морам признати, да сам се доста мучио, док сам она правила о сложеним речима српским

у 17. бр. „Стражилова“ од ове године сковао. Па за то мислим, што је ова ствар тешка, да не ћу бити на досади читаоцима „Стражилова“, ако ју опет подгрејем. Ко хоће да ме боље разуме, нека прочита још један пут, што сам писао о сложеним речима у 17. бр. „Стражилова“ од ове године. *Милогост* требао би да буде детерминативан композит, као што су речи: *Милодух*, *Милобрат*, *Добровук*, *Миловук*, *белограб*, *црнограб*, *белојуг*, *модрокос*, *устоџак*, *уствосват*, *слаткогорм*, *Суводол*, *белојабучка*, *белошљива*, *дивокоза*, или као што су речи: *брзоллов*, *брзорек*, *брзоилет*, *танкопреља*, *хитропреља*, *злопреља*, *злогкала*, *самоник*, *самораст*, *самоток*, *самоук*, *самохран*. Кад добро погледамо у ове речи, онда видимо, да прва реч допуњује другу, да је прва реч допуна или додатак другој, као што је атрибут према своје супстантиву. Можда ће ко помислити: „Па то је лако правити сложене речи. Сложи само адјектив са својим супстантивом, па готов посао. Н. пр. узми од *мили гост* основу *мило*, па је сложи са *гост* у једну реч, па је готова сложена реч *милогост*.“ Али није то тако. *Милогост* не значи у српском језику ништа, јер је наказно сложена реч, као што не значи у српском језику ни *велевласт* ништа. Колико сам ја ову ствар прокухао код ових детерминативних композита, ваља на ово двоје назвати: а) Друга реч у сложеној речи мора имати свој самосталан наставак, те мора долазити од глагола, а прва реч при тумачењу мора бити том глаголу као прироку додатак. Не сме дакле бити прва реч при тумачењу другој речи атрибут, н. пр. *брзоллов* не значи „брзи лов“, него „који брзо лови“; *брзоилет* не значи „брзи плет“, него „који брзо плете“, а то је човек, који не пази шта ради; *танкопреља* не значи „танка преља“, него „која танко преде“. б) Друга реч у сложеној речи постоји и као самостална реч, а прва реч јој је при тумачењу истина атрибут, али не саставља своје значење са значењем друге речи, него така сложена реч значи име нечему. Тако н. пр. *белошљива* не значи „бела шљива“, него значи врсту шљиве; *белограб* не значи „бели граб“, него значи врсту граба; *белојуг* не значи „бели југ“, него јужни ветар без кише; *модрокос* не значи „модри кос“, него значи врсту птице; *Добровук* не значи „добри вук“, него значи име људско; *Миловук* не значи „мили вук“, него значи име људско; па тако исто и *Милобрат* не значи „мили брат“, него значи име људско; па на послетку и *милодух* не значи „мили дух“ или „мирис“, као што каже г. Маретић, него значи биљку, коју зову и *selen ligusticum levisticum*. Па по томе не може ни *милогост*, као што хоће г. Маретић, значити никад „мили гост“, него кад би било те речи у народу, морала

би значити име људско, као што значе и *Миловук*, *Добровук*, *Милобрат*, а *ξείνος* ваљда не значи име људско! На што дакле градити сложену реч за *ξείνος*, кад ми дочекујемо своје миле госте одмах с врата овако: „Ево нам милих гостију“. — Ја мислим, да није излишно, што сам ову ствар поновио, а мислим, да не ће бити излишно, ако је и још који пут поновим. Знам, да ће г. И. Руварац, наш највећи повесничар српски, кад буде ово читао, узвикнути:

„Гледај хајдука! Што ти је хајдук, та гуја присој-
киња, па удара сад и на таквога јунака,
На коме је кршно одијело,
Сјају му се токе кроз бркове,
Као мјесећ кроз јелове гране;
Преко крила дуга пафталија,
Све у срми и у сузу злату;
За појасом двије Даницкиње,
Међу њима ножи и синџири;
А на глави калпак и челенке.“

Знам, да би волео г. Руварац, да сам само још један стих „навео“, те би се слатко насмејао.

К О В Ч Е Ж И Њ

Г Л А С Н И Њ

(Српска Новосадска гимназија школске године 1886-7.)

Откако је ова гимназија наша добила свих осам разреда, а то је од године 1867. амо, излази на крају сваке школске године извештај о свему, што се дотичне године урадило и привредило у том заводу. Напред је свагда каква расправа од овог или оног наставника. За ову смо прошлу школску годину читаоцима нашим већ јавили, да је у извештају саопштена латинска расправа професора Дера о Анакреонту (в. 26. број нашег листа међу књижевним белешкама). Управа гимназијска разавише извештаје на све стране, те се свако, коме је напредак тог просветног завода на срцу, може известити о стању и напредовању му. Већ је од неколико година амо у гимназији нашој и тај лењи обичај уведен, да се свака школска година после благодаренија у цркви заврши још маленом скромном светковином у гимназијској дворани. Том приликом ученици певају у кору, декламују, па се ту и раздају награде одличним ученицима. Сваке се године одавове по десетак двадесет родољубивих госпођа Новосадкиња, те свака приложи по коју ленту на ту цел, да се добрим ученицима набаве премије. Уз госпође се обично придруже и два три родољуба, који се за гимназију и њене ученике интересују. Тако су на крају школске године приложиле госпође: Софија Лазе Дунђерског 2 дуката, Милева Ђорђа Вукићевића и Ана Мише Димитријевића по 5 фор., Олга Стевана Поповића Пецаје 3 фор., Марија Илије Вучетића и Софија Васе Пушибрка по 2 форинта; даље Марта Лазе Станојевића, Катарина Пере Матића, Катица Данчике Манојловића, Милица Младена Јојкића, Драгиња Андрије М. Матића, Смиљана Светозара Савковића, Марија Милана А. Јовановића, Катица Милана Ђирића, Даница Паје Гостовића и Зорка Јована Грчића свака по једну форинту. Осим тога приложио је и ове, као и досад сваке године, др. Љубомир Радивојевић један дукат, а гђа Анка Стевана Павловића дала је један примерак „Мале појетике“ у дивот-повезу, госп. Светислав Николић пак два примерка исте књиге. Награде су завредали били и добили ови ученици: из VIII. разреда Данило Кеслер, Коста Младеновић, Димитрије Мушицки и Младен Симоновић, (сва су четворица положили испит зрелости с одликом); из V. разреда Јанко Перић и Анастас Пахани; из IV. разр. Ђорђе Летић; из II. Милош Бокшан; из I. Станко Арањицки, Емил Јелић, Лазар Марковић и Милан Симоновић. Свечаност је отворио ђачки мешовити лик с Толнгером композицијом „Славују“. Декламовао је затим шестошколац Вељко Мир-

сављевић песму Исе Ђирића „Краља Вукашина“, па онда седмошколац Владимир Димитријевић на мађарском језику песму Лауша Толнајије „Egy szegény vándorló legényről“ и најпосле седмошколац Светислав Петковић на немачком језику Хајнову песму: „Belsazer“. Пред завршетак је управитељ гимназијски Васа Пушибрк изговорио ово неколико агонних и промишљених речи:

Високопоштовани аборе!

Први српски архиепископ, светитељ и просветитељ св Сава учио је наше прадедове, да је школа најважнији фактор за просвећење народа, и да српски народ ради свог напретка пре свега треба да диже на све стране себи школе и да своју децу листом шиље у школу на науку. Ту науку св. Саве приграли су наши стари свим својим силама и подизали су нам школа, каквих су имали у оно доба други суседни народи. На њих се угледали. Али у новије доба баш као да је застао наш народ у том погледу и тим повода дао нашем уваженом песнику Змај-Ј. Јовановићу, да по науци светитеља, просветитеља и првог архиепископа српског св. Саве свега дивну песму: „Дижимо школе!“

Нама је свима садржиј те песме мање више познат, па баш за то рад сам, да је овде с вама заједно мало прођем, да видимо, шта нам та песма каже и шта је песника навело, да ту песму свега и да ју нам преда као излив својих осећаја и своје искрене љубави према своме народу.

Пре свега види се скоро из сваког стиха у тој песми, да песник школу сматра као једини извор среће свакога народа и да с тога у срцу зебе за свој народ, јер види, да му народ нема школа ни за основну наставу, колико би требао да има, а камо ли добро удешених и са нужном опремом снабдених стручних и виших школа, каквих одавно већ имају сретнији народи око нас.

Ова зебња у срцу нашега песника, да му народ не остане до века у тами и у незнању, врло је велика, па се боји, да га народ можда неће ни послушати; с тога одмах већ у првих редових своје песме кори га говорећи:

„Дижите школе,

Деца вас моле!

Јер има л гора срама и стида,

Нег своме чеду недати вида!

Песнику се предвиђа на све стране велики напредак у свету, па се с тога брине за свој народ овим речма:

„Јер ево светлост свету се спрема,

А ваш да пород очију нема!“

Њему није доста да се само поједини брину око школа

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIJS.RS

већ позива на то цео народ, шта више преклиње нас, ако га не послушамо. Он вели:

„Посејте њиву будућих дана,
Радите на њој са свију страна,
Не жал'те труда, сећајте с' плода,
Ил' нисте синци српскога рода!“

Њему није за чекање, он нас озбиљно жури на посао, јер налази, да је питање о школи код нас велика рана, па за то и вели:

„Рани нам треба брзога лека, —
Отворте извор сретнијег века,
Јер брза река поред нас тече,
А ми на брегу наше несреће;
Ко има свести, отуд се клони,
Окати виде, брег нам се рони.
Градимо брода, нема се часа,
Сутра смо жртва бурних таласа.“

Према тим речима песниковим треба да се запитамо, јесмо ли ми са нашим школама заиста на брегу наше несреће; јесмо ли ми на позив нашега песника учинили, што је нужно за унапређење својих школа; јесмо ли ми отклонили песнику нашем страх из срца, да му народ не буде „жртва бурних таласа“?

Посветивши сав живот свој још у младости својој школи српској и радећи непрекидно и неуморно на том пољу, пратио сам развитак њен више од 20 година, па с тога мислим, да ћу на та питања, ако и не у овај мах исцрпљено, а оно бар у главним потезима моћи одговорити, молим само већ у напред, да ми не примите за ало, ако по гдегде будем строжији у пресуђивању, у залагању става свихколиких школа српских.

Кад завиримо у историју постанка наших основних школа, наћићемо, да су нам све скоро школе, што их имамо, подигли наши стари; кад сравнимо број школа, које смо ми подигли, са бројем школа, које су нам наши стари основали, а ми из руку изгубили, наћићемо врло жалостан резултат; кад представимо себи, како извршни органи наших школских власти немарно и на очевидну штету целог нам народа своју дужност у школи врше; кад погледамо, како је мало учитеља у нас, који, не осврћући се на то, што над њима по готову никаква надзора нема, своју школску дужност ревносно отправљају; кад по архивама епархијских школских одбора пребрајати станемо, колико се општина наших тужи на слаб успех ученика у школи; кад се уверимо из званичних статистичких података, да једно на друго још педесет процената деце наше школу не походи нити ужива икакве наставе у вери и другим наукама: онда морамо дати за право нашем песнику и увидити и сами, да смо заиста „на брегу наше несреће.“ А кад се обазремо на народе, који с нама заједно живе, и погледамо, колико су они за ових 20—25 последњих година пред нама испредњачили, ма да смо ми пре тога времена с њима на једном степену били, шта више и пред гдекојима стајали: онда морамо са нашим песником запевати или боље да кажемо заплакати: „Рани нам треба брзога лека.“

Тако стојимо са основном школом.

Осим основних школа има српски народ још само два приправничка завода, један у Сомбору а други у Горњем Карловцу, и само две средње школе — две гимназије, једну у Ср Карловцих, а другу у Новом Саду. Осим Горњокарловачке препарандије, која је у новије доба постала, подигнуте су остале три школе у старије време, преко 75 близу 100 година већ од како постоје. Те школе су стојале свагда у својој околини и међу себи равнима у добру гласу, али би их према духу данашњег времена ради напредовања са осталим сличним заводима требало и материјално и морално више потпомагати; но то им се ускрађује.

Женским вишим школама, које је народ српски у новије доба тек почео дизати, обрадовао се свако живи од нас, али и тим школама нужно је још много помоћи, да буду што треба да су.

Ја сам у ово неколико речи навео само крупније податке за доказа, да са нашом школом у опште рђаво стојимо и да томе што пре треба лека тражити, јер ће се иначе оправдати страх нашега песника и бићемо „жртва бурних таласа“; а вама, поштовани слушаоци, остављам, да потражите својим размисљањем још ненабројане недостатке. Мени пак дозволите, да покушам потражити узрока тако лошем стању наших школа.

По моме схваћању узрок је рђавом стању наших школа онај исти, који нас је у опште отпадио од цркве, који је и трговца и занатлију и економа и свакога другог одвратио од његова посла и одвео на оно поље, које не доноси позитивне користи ни појединцу па ни целом народу. Тај узрок је политика — претерано заузимање за јавне ствари. Док није тога било у нашем народу, црква нам је пуна била побожних хришћана, школе се дизале и цветале; у нашим крајевима Срби су били прва господа и први трговци; Србин занатлија је боље напредовао, него иноверац туђин из света. Сви су били и знањем и имањем претежнији од других, па што су хтели, то су и могли. Та сетите се само, већином су занатлије и трговци само из Новог Сада у своје време приложили по 1000 и више форината на подизање ове гимназије. А где је сад тога!? Док наша господа, трговци и занатлије политику терају, дотле други њихова места заузимају. А колико је Србаља економа, великих и малих, попропадало заузимајући се за јавне ствари и колико њих данас кука и проклиње онај час, кад су славу и хвалу уживали за заузимање око јавних ствари!

Но нека нико не мисли, да ја држим, да је заузимање за јавне ствари у опште и свакоме на штету. Ја знам као и други, од каквог је значаја заузимање за јавне ствари и колико је користило свим изображеним народима, али и ошет кажемо, да је нами Србима досад било од штете, јер је код нас заузимање за јавне ствари у једну руку једнострано, а у другу што су у нас баш они, који би позвани били, са поља јавнога рада потиснути, а већином се непозвани на њему истичу.

Једнострано је зато, што Срби у политичним стварима у свима крајевима најватреније теже за оним, што нису кадри својом снагом постићи, и што се свагда придружују ономе, који им није кадар помоћи. Међу тим на цркву и на школу, као да то нису јавне ствари, нико и не мисли. Црква и школа, кад заштите помоћи у свога народа, треба да се претрпни до бољих времена. Или је ваљада тиме довољно за школу и цркву побринуту, ако је свештеник или учитељ јавно нагрђен?! Тако неке наше политичне вође раде и упућују и народ да тако исто ради, а ко не мисли тако и ко не ради тако, као што они диктирају, тај се осуђује и сматра за издајницу, ма иначе у своме послу био највреднији и најревноснији. Свештеник, који се држи цркве и своје свештеничке дужности, ма да сви знамо, да нас је вера и црква од пропасти сачувала кроз толико векова; учитељ, коме је школа прва брига, ма да сви на све стране трубимо, да је школа извор благостању свакога народа; чиновник, трговац, занатлија и други, који се држи свога посла, који чува и поштује свој лебач, — све се то презире и подсмеју излаже, све се то прогања и нагрђује, ко год слепо не слуша те вође „политике, наше“ а онај, који се без икаква размисљања њих придржава, који се по јавних местих својим родољубљем размеће, а међу тим своју кућу, своју породицу, своје имање, своју дужност пре-

добра, своју заклетву гази, или за свој интерес из пољаје ради, тај се поштује, хвали, одликује и у звезде кује.

Тај начин пресуђивања јавнога рада сасвим је погрешан, и баш с тога се морао већином познани повући са поља јавнога рада, а на њему је остало само неколико људи, који тражећи популаритета дају ветоу на пресуђивању јавних одношаја и онима, који не познају ни садашњих, а камо ли развитка културних одношаја. Тако радећи може се много гласова набавити, али ко се ослања на глас простих људи, неанализа и неискусне дечурлије, тај није пријатељ народу, тај ради само за свој интерес. То је непријатељ народу.

На тај начин су људи ладније крви, што је за вођење политике неопходно нужно, људи зрелијег суђења и свестраног познавања културних одношаја људских, са поља јавнога рада тако рећи одвијани, постали су индиферентни и немарни и према цркви и према школи, ма да су и срцем и душом жељни напретка своје народу у сваком правцу, а на њему остали су људи, који у популаритету код простих људи и незреле дечурлије свог интереса налазе, и код којих се баш због тога ни најмање љубави према свом народу не може претпоставити, јер не би се могли играти са судбом народа свога, нити би га водили, да буде „жртва бурних таласа“.

Тај начин пресуђивања јавнога рада није само немар проузроковао код многих врло важних људи, знањем, искуством и имањем претежнијих, него из грозничаве себичности проишла је неслога, мржња и пакост међу појединим уважањим људима, какве није било ваљда ни пред битку Косовску. Плод тадашње неслоге био је губитак битке Косовске и горке последице њезине за српски народ, а какве ће последице проићи из данашње неслоге и пакости међусобне, то — Боже нас сачувај!

Док такво стање не престане, нећемо имати напретка ни на којем пољу: црква ће нам имати још мање побожних хришћана, школе ће нам још и већма пасти и испуниће се речи песникове:

„А народ наш ће остати робље,
Слепо ће поћи у тај свет беле
И молит мрве да му удели.
А кад се нашег немара сети,
Само ће знати неоче клети.“

Ја сам уверен а уверавам и вас о том, да наш песник није ту песму синевао само за то, да нам своје пророштво у њу лепше увије, већ за то, што се и сам боји, да му народ не постигне ала судба са немара, неслоге и омразе.

Да се не збуде, чега се наш песник боји, лако је постићи: нека ради сваки свој посао са највећом ревнишћу; нека га за љубав ма каквог прикоса ил бескорисног уживања никоме за вољу не пренебрегава; нека се сваки у своје послу време данашњем времену усавршава и са другим светом напредује; нека свако сву своју снагу напрегне, да своје материјално стање сачува и умножи; нека један другог поштује и потпомаже; нека свако своју децу према данашњој потреби изобрази; нека их научи на истрајност у послу, на стрпљивост у невољи, на поштовање према старијима, на покорност према властима, на принашање жртве на опште корисна дела, на чување лепих права и народних обичаја; и у опште нека их одвраща од свачега, што се не би слагало са набројаним врлинама: наиме нека их чувају од слаткорекних и млогозналих учитеља, који зарад свог интереса сеју омразу у народу, који су кадри заводити оца са сином, брата са братом, друга са другом — па ће целом народу српском бити добро.

А они, који су кадри задрати у свачији посао; који знају замерати и владици и свештенику и чиновнику и учитељу и официру и солдату и црквенику и звонару и свим другим служитељима и послужитељима; који се усуђују без икаква вазора учити памети и искусије и наученије људе од себе; који су кадри давати лекције и докторима и адвокатима и професорима и чиновницима и трговцима и занатлијама и паорима, и старом и младом и паметном и лудом — нека имају

САДРЖАЈ: Спомен Ђорђу Натопевићу. Песма од Љубинка. — На странпутици. (Наставак.) — У уставној земљи. (Свршетак.) — Лукијан Мушицки. (Свршетак.) — О кнезу Лазару. (Наставак.) — Бранич српскога језика. — Ковчежић. Гласник. — Књижевне белешке.

свагда на уму оцу стару и сваком познату пословицу: Ко много говори, ил много зна ил много лаже! А што знају, нека на поштен начин науче и онога, који то не зна; али нека се окану за свој интерес обмањивати прост народ и незрело нараштај којекаквим лагаријама и преваром, — јер то сеје раздор и неслогу, то нас разрођује, то упропашћује српски народ! Ко тако ради, „није Србин, већ је изрод, тог ће земља клети.“

Не допушта ми ова свечана прилика, не допушта ми данашња добра воља моја и родитеља добрих ученика мојих, да и даље у том правцу говорим; окрећем се мојим милим и драгим ученицима.

Драги ученици! Наш мили песник, ваш Чика Јова Змај, каже на ваша уста у својој песми, о којој је овде говор, ове речи:

„Скини ми, бабо, с чела облаке,
Недај ме, бабо, у просијаке!
Не штеди, бабо, рад добра мога,
Смилиј се, бабо, тако ти бога!
Јер биће дана, ал неће ереће,
И биће људи, ал Срба неће!
Помози, бабо, помоћћу и ја,
Да српско име јоште проја!“

У овим речма обећајете ви преко нашег Чика-Јове Змаја врло много. Ви обећајете, да ћете помоћи, да српско име јоште просија. Та то и ишчекује Српство од вас и ништа друго. У вас се удају и родитељи и учитељи ваши и цео народ српски; али знајте, да се тај завет испунити може само озбиљним, сложним и неуморним радом. Неслогом, међусобним опадањем и вечитим протеривањем не може се ни до чег доћи. Но за озбиљан рад мора се човек из малена, из младости своје спремати; јер за тај рад изискује се и обилно знање и многостручно искуство.

Ви се данас налазите у раздраганом стању, јер вас с једне стране мучи нестрпљење у очекивању сведочења и оцене за ову годину, с друге пак стране тежња за одмором и тежња за састанком са своји родитељи, сродници и присни пријатељи. Вам дакле сада говорити о озбиљном раду било би, држим, без користи. О том ћете другом приликом чути, што треба да знате. Толико само примите за сад још од мене: нека вас Бог милостиви сачува од сваке беде и невоље; нека вас сачува од злих и себичних учитеља свугде и свагда; будите здрави и весели у наручју својих милих родитеља; понесите им од моје и од стране осталих ваших професора искрени поздрав; нека вам буде овај одмор на окрпењење ваше душевне и телесне снаге за наставак отпочетог вам рада — а сад отпевајте ми при поласку још једну песму, на онда срећан вам пут!

После тог говора отпевали су још ученици у мешовиту лику Змајево „Дижите школе“ у композицији Толингерој.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Од „Народне библиотеке“ браће Јовановића изашла је 158. свеска: „Крет у шуми“ од Ст. Груђинскога.

— Изашла је и друга књижица Поука о човечијем телу, животу и здрављу, што их пише др. Милан Јовановић-Батут. У тој се другој књижици говори о телу изнутра.

— Изашла је „Повесница“ слободне краљевске вароши Вршца, од Срећка Милекера. Издао муниципални одбор слоб. краљевске вароши Вршца, поводом хиљадугодишњег постанка Угарске. 2 велике свеске са сликама и картицама негдашње и садашње вароши.

— Јоца Савић, редитељ Минхенског дворског позоришта, удесио је народну гламу о сиромашном Хајриху за тамошње позориште.

— Писма и мемоари славнога енглеског глумца, Давида Герика, продани су недавно у Лондону за преко 1300 фор.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табуку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожкића у Београду.